

НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анатолій Кодинець,

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ID ORCID: 0000-0002-0954-1474*

Стаття присвячена розгляду змін нормативного-правового масиву регламентації відносин інтелектуальної власності в умовах дії воєнного стану в Україні. Проаналізовано правові засади охорони різних видів об'єктів прав інтелектуальної власності, деталізовано шляхи їх удосконалення, описано кроки в цьому напрямі в Україні. У межах предмета дослідження наголошено на змінах законодавства у сфері інтелектуальної власності в умовах запровадження воєнного стану, проаналізовано позитивні риси та зазначено окремі недоліки таких змін, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інтелектуальна власність, нормативне регулювання, воєнний стан, результати інтелектуальної діяльності, законодавство

Вступ. Інтелектуальна власність є основою розвитку сучасної економіки кожної держави, а реалізація права особи на вільний розвиток своєї особистості, що виражається у втіленні унікальності внутрішнього світу у результатах творчості, є основоположним, базовим правом людини. Забезпечення свободи творчості та надійне гарантування і захист прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності є одним із основоположних завдань держави.

Конституція України визнає та гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Зазначене зумовлює

потребу створення сучасної системи нормативного регулювання відносин у сфері охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності, яка б забезпечувала надійний захист прав їх суб'єктів, визнання творчих результатів та їх охорону від правопорушень.

Теорія. Методологія. Постановка проблеми. Вітчизняні науковці та юристи-практики неодноразово звертали увагу на необхідність оновлення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності. На цьому наголошувалося у працях О. Ф. Дорошенка, Ю. М. Капіци, О. В. Кохановської, Н. М. Мироненко, О. П. Орлюк, І. Є. Якубівського та інших учених.

Метою статті є розгляд особливостей зміни нормативного-правового масиву регламентації відносин інте-

лектуальної власності в умовах дії воєнного стану в Україні, аналіз позитивних рис та окреслення їх окремих недоліків, пошук шляхів удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Результати дослідження. Упродовж останніх кількох років була проведена ґрунтовна робота з оновлення спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності, закріплення європейських підходів регламентації відносин охорони результатів творчої діяльності, а також здійснено значні інфраструктурні зміни у цьому напрямі.

Зокрема у 2019 році було прийнято два закони у сфері інтелектуальної власності: Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [1] (у попередній редакції закон «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем») та Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» (у попередній редакції закон «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [2]). Варто вказати, що 21 липня 2020 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [3] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» [4]. Цими законами було оновлене законодавство про охорону прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та торговельні марки, приведено його у відповідність до європейських підходів регламентації прав промислової власності.

Відбулися суттєві зрушення у сфері охорони об'єктів авторського права та суміжних прав. Зокрема у 2017 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [5] були внесені зміни до Закону України «Про авторське право і суміжні права» в частині, присвяченій захисту авторських та суміжних прав. У

травні 2018 року був прийнятий Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [6]. На розгляді Верховної Ради України наразі перебуває низка проектів Закону України «Про авторське право і суміжні права» (при цьому проект №5552-1 01.07.2022 було прийнято за основу), які мають на меті реформувати систему охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, у тому числі посилити захист авторських прав від піратства та інших порушень прав інтелектуальної власності.

Запровадження воєнного стану на території України призупинили ці процеси. Водночас у цих складних умовах виникли проблеми реалізації та захисту прав суб'єктів у сфері інтелектуальної власності, результатом розв'язання яких стало прийняття 1 квітня 2022 року Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі — Закону) [7].

Передусім у ході оцінки положень цього Закону виникає питання про доцільність його прийняття, адже у пересічного споживача може сформуватися хибне враження, що в умовах війни сфера інтелектуальної власності не повинна бути пріоритетною, а введення воєнного стану вже є, саме по собі, достатньою підставою зупинення виконання відповідних зобов'язань, у тому числі у сфері інтелектуальної власності. Тому цей момент слід більш детально розглянути.

Справді, торгово-промислова палата України (далі — ТПП України) листом ТПП України 28.02.2022 р. [8] офіційно засвідчила як форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) військову агресію Російської Федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану

в Україні». Як ідеться в листі ТПП, «зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» [8].

Водночас, при оцінці форс-мажору як підстави призупинення виконання зобов'язань необхідно враховувати, що зазначені обставини поширюють свою дію, передусім, на учасників приватно-правових відносин. Згідно зі статтею 617 Цивільного кодексу України обставини непереборної сили є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання. Однак у відносинах щодо набуття чи оформлення прав інтелектуальної власності обставини непереборної сили (форс-мажору) не повинні бути підставою відтермінування виконання певних юридично значимих дій (подання заявок та заперечень, сплати зборів та державного мита тощо), адже ці відносини виникають на підставі закону та мають публічно-правовий характер. Відтак у зазначених відносинах воєнний стан не впливає на виконання своїх обов'язків їх учасниками.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності оперує категорією «поважна причина», що в окремих, визначених у законах випадках, може бути підставою для продовження (відтермінування) оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Наприклад, згідно зі статтею 12 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [9] строк надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва та сплати збору за публікацію про видачу свідоцтва подовжується, проте не більш як на шість місяців,

якщо до спливу зазначеного строку буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо строк надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва та сплати збору за публікацію про видачу свідоцтва пропущений з поважних причин, права заявника щодо заявки відновлюються у разі подання протягом шести місяців від спливу зазначеного строку відповідного клопотання. В іншій нормі — ч. 4 статті 18 Закону — визначено, що дія свідоцтва або дія міжнародної реєстрації в Україні може бути припинена повністю або частково лише за умови, що власник свідоцтва чи міжнародної реєстрації не зазначить поважні причини такого невикористання.

Отже, лише в окремих, визначених у законах випадках введення воєнного стану може вважатися поважною причиною відновлення пропущеного строку. При цьому таке відновлення відбуватиметься не автоматично, а за умови подання відповідного клопотання та сплати встановленого збору впродовж устаненого строку.

Відтак, концепція Закону від 1 квітня 2022 року [7] спрямована на забезпечення зупинення у період дії воєнного стану строків, пов'язаних з набуттям, оформленням та продовженням прав інтелектуальної власності. У зв'язку з уведенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, тому надзвичайно важливо в цей період створити правові механізми захисту інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності, не допустити припинення прав інтелектуальної власності.

Прийнятий Закон зупиняє перебіг строків, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав, визначених спеціальними законами України у сфері інтелектуальної власності, а також дає можливість управомоченим особам подати документи (заяви,

клопотання, заперечення, відповіді тощо), подання яких вимагається спеціальними законами України у сфері інтелектуальної власності та іншими підзаконними актами, протягом дев'яноста днів від дня скасування воєнного стану, без сплати збору за продовження, подовження чи поновлення відповідних строків.

Зазначимо, що передбачені Законом правила зупинення перебігу строків не мають наслідком зупинення дії свідоцтв, патентів, якими засвідчуються виникнення прав інтелектуальної власності відповідно до законодавства, а також відповідних прав інтелектуальної власності. Під час дії воєнного стану встановлені законодавством права інтелектуальної власності продовжують діяти і реалізуються суб'єктами права інтелектуальної власності в повному обсязі.

Фізичні особи та юридичні особи мають право подати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо) не пізніше 90 днів з дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, без сплати зборів за поновлення, подовження або продовження строків, передбачених цим законом.

Позитивно оцінюючи зазначені положення Закону також наголосимо, що підстави зупинення строків поширюються передусім на фізичних та юридичних осіб — заявників та володільців охоронних документів. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності — Національний орган інтелектуальної власності (далі — НОІВ) зобов'язаний як раніше, так і надалі забезпечувати виконання своїх функцій у повному обсязі (приймати заявки, клопотання, рішення за наслідками їх розгляду тощо).

Незважаючи на позитивні риси Закону, слід, однак, вказати на його окремі недоліки. Передусім, це затягування процесу видачі охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, щодо яких було подано заперечення.

Зокрема, згідно з п. 10 статті 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» будь-яка особа протягом трьох місяців від дати публікації відомостей про заявку може подати до НОІВ мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведеного в них позначення умовам надання правової охорони. Якщо за результатами такого розгляду НОІВ приймає рішення про реєстрацію торговельної марки для всіх зазначених у заявці товарів і послуг або щодо частини зазначених у заявці товарів і послуг, розгляд заявки зупиняється до закінчення двохмісячного строку для оскарження такого рішення особою, яка подала заперечення.

Однак наразі, навіть якщо особа, яка подала заперечення, не має наміру оскаржити рішення НОІВ за заявкою до Апеляційної палати, діловодство за заявкою зупиняється, навіть якщо заявник сплатив необхідні збори та мито за видачу свідоцтва.

Підставою для такого зупинення є положення Закону [7] про зупинення перебігу всіх строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав, у тому числі, строків подання заперечення проти заявки та строків оскарження рішення НОІВ за заявкою в судовому порядку або до Апеляційної палати. Отож заявник, який сплатив усі необхідні збори та отримав позитивне рішення про реєстрацію марки, щодо якої було подане заперечення, не зможе отримати свідоцтво на торговельну марку та реалізувати свої права інтелектуальної власності на весь час дії воєнного стану з огляду на гіпотетичну можливість оскарження цього рішення НОІВ особою, яка подала заперечення.

Ще одним законом, який був нещодавно прийнятий Верховною Радою України та частково стосується сфери інтелектуальної власності, став Закон України «Про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з

боку Російської Федерації як держави-терориста, символіки, яка використовується збройними та іншими воєнними формуваннями Російської Федерації у війні проти України» від 22 травня 2022 року [10]. Законом визнано Російську Федерацію державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є геноцид Українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, штучне створення гуманітарної катастрофи в Україні або окремих її регіонах.

Законом було встановлено заборону на використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну та відповідальність за такі дії, зокрема, використання латинських літер «Z», «V» окремо або шляхом заміни цими літерами кирилических літер «З», «С», «В», «Ф» чи інших літер в окремих словах з візуальним акцентом на цих літерах, а також використання символіки збройних сил Російської Федерації, у тому числі її сухопутних військ, повітряно-космічних сил, військово-морського флоту, ракетних сил стратегічного призначення, повітряно-десантних військ, сил спеціальних операцій, інших збройних формувань та (або) органів держави-терориста (держави-агресора).

Водночас заборона використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну не поширюється на випадки її використання з легітимною метою, правомірною її використання, що не мають ознак пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, зокрема: у творах, матеріалах, вироблених та (або) поширених з метою засудження російського нацистського тоталітарного режиму; у фотографічних творах, інформаційних, інформаційно-аналітичних тво-

рах, матеріалах засобів масової інформації, якщо такі твори, матеріали відповідають хоча б одній з наведених ознак: а) фіксують факт агресії, незаконного перебування збройних сил або інших представників чи прибічників держави-терориста (держави-агресора); б) фіксують матеріальні носії, що були у користуванні представників чи прибічників держави-терориста (держави-агресора); в) фіксують факти виправдання агресії державою-терористом (державою-агресором) чи її представниками; г) не спрямовані на підтримку, пропаганду або виправдання збройної агресії Російської Федерації проти України чи інших воєнних дій проти України, або на маніпулювання суспільною свідомістю з метою створення позитивного образу держави-терориста (держави-агресора), органів держави-терориста (держави-агресора), посадових осіб, працівників або службовців (у тому числі військовослужбовців) та (або) представників органів держави-терориста (держави-агресора); у торговельних марках, заявлених на реєстрацію або які в інший спосіб отримали правову охорону до 24 лютого 2022 року; на трофейній техніці; в експозиціях музеїв тощо.

Висновки. Підсумовуючи розгляд особливостей охорони прав інтелектуальної власності в умовах дії воєнного стану в Україні, слід наголосити на важливості та своєчасності прийнятих нормативних положень, спрямованих на реалізацію та захист інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності в цих складних умовах. Незважаючи на окремі недоліки Закону, які можуть ускладнити отримання заявниками охоронних документів, вказуємо на пріоритетну спрямованість його норм на захист прав та інтересів приватних осіб, насамперед, у частині продовження строків відповідних процедур набуття та чинності прав інтелектуальної власності, що є важливою гарантією їх додержання в умовах воєнного стану. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України у редакції закону від 19.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.
 2. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України у редакції закону від 19.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
 3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями : Закон України від 21.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
 4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства : Закон України від 21.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>.
 5. Про державну підтримку кінематографії в Україні : Закон України від 23.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-9#Text>.
 6. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15.05.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>.
 7. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20>.
 8. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. : лист ТПП України від 28.02.2022 р. URL: <https://uccr.org.ua/press-center/uccr-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavlin-z-28-02-2022>.
 9. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
 10. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.
-
1. Pro pravovu okhoronu heohrafichnykh zaznachen : Zakon Ukrainy u redaktsii zakonu vid 19.09.2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.
 2. Pro okhoronu prav na komponuvannia napivprovodnykovykh vyrobiv : Zakon Ukrainy u redaktsii zakonu vid 19.09.2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
 3. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo posylennia okhorony i zakhystu prav na torhovelni marky i promyslovi zrazky ta borotby z patentnyu zlovzhyvanniamy : Zakon Ukrainy vid 21.07.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
 4. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo reformy patentnoho zakonodavstva : Zakon Ukrainy vid 21.07.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>.
 5. Pro derzhavnu pidtrymku kinematohrafii v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 23.03.2017 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-9#Text>.
 6. Pro efektyvne upravlinnia mainovymy pravamy pravovlasnykiu u sferi avtorskoho prava i (abo) sumizhnykh prav : Zakon Ukrainy vid 15.05.2018 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>.
 7. Pro zakhyst interesiv osib u sferi intelektualnoi vlasnosti pid chas dii voiennoho stanu, vvedenoho u zviazku iz zbroinoiu ahresiiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 01.04.2022 r.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20>.

8. *Shchodo zasvidchennia fors-mazhorneykh obstavyn. : lyst TPP Ukrainy vid 28.02.2022 r.* URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhorneykh-obstavyn-z-28-02-2022>.

9. *Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh : Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.

10. *Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsyistskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symvoliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsyistskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu : Zakon Ukrainy vid 22.05.2022 r.*

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

Надійшла до редакції 25.07.2022 року

Kodynets A. Principles of legal protection of intellectual property in the conditions of martial law in Ukraine. Intellectual property is the basis of the development of the modern economy of every state, and the realization of the individual's right to the free development of his personality, which is expressed in the embodiment of the uniqueness of the inner world in the results of creativity, is a fundamental, basic human right. Ensuring freedom of creativity and reliably guaranteeing and protecting the rights to the results of intellectual and creative activity is one of the fundamental tasks of the state.

The Constitution of Ukraine recognizes and guarantees freedom of literary, artistic, scientific and technical creativity, protection of intellectual property, copyright, moral and material interests arising in connection with various types of intellectual activity. The designation dictates the need to create a modern system of normative regulation of relations in the sphere of protection of the results of intellectual, creative activity, which would ensure reliable protection of the rights of their subjects, recognition of creative results and their protection from offences.

Over the past few years, thorough work has been carried out to update special legislation in the field of intellectual property, to consolidate European approaches to the regulation of relations for the protection of the results of creative activity, and significant infrastructural changes have been made in this direction.

The introduction of martial law on the territory of Ukraine suspended these processes. At the same time, in these difficult conditions, problems arose in the implementation and protection of the rights of subjects in the field of intellectual property, the result of which was the adoption of the Law of Ukraine on April 1, 2022 «On the Protection of the Interests of Individuals in the Field of Intellectual Property during the Martial Law Introduced in connection with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine».

The article is devoted to the consideration of changes in the normative and legal array of the regulation of intellectual property relations under the conditions of martial law in Ukraine. Within the scope of the research subject, the changes in the legislation in the field of intellectual property under the conditions of the introduction of martial law are emphasized, the positive features are analysed and certain shortcomings of such changes are noted, and ways to solve them are proposed.

Keywords: intellectual property, normative regulation, martial law, results of intellectual activity, legislation